

УДК 58(092)

П.А. МОРОЗ, І.К. КУДРЕНКО, Л.М. ЧУПРИНА

Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 м. Київ, вул. Тімірязєвська, 1

ІВАН МИРОНОВИЧ ШАЙТАН – ВИДАТНИЙ УЧЕНИЙ-ПЛОДОВОД, ІНТРОДУКТОР, СЕЛЕКЦІОНЕР (До 90-річчя від дня народження)

У статті, присвяченій 90-річчю від дня народження Івана Мироновича Шайтана, висвітлено його життєвий шлях, наукову та організаційну діяльність.

І.М. Шайтан народився 1 липня 1914 р. у с. Серебринець Могилів-Подільського району Вінницької області. У 1939 р. він закінчив Плодоовочевий інститут ім. І.В. Мічуріна (м. Мічурінськ Тамбовської обл.) і залишився працювати у цьому навчальному закладі на посаді асистента кафедри селекції. З листопада 1939 р. до січня 1941 р. Іван Миронович служив в армії, брав участь у війні з Фінляндією. Після цього повернувся до роботи у Плодоовочевому інституті. Однак у липні 1941 р. знову був мобілізований до армії і брав участь у Великій Вітчизняній війні. У березні 1946 р. Іван Миронович після демобілізації з армії приїхав до Києва, де познайомився з академіком М.М. Гришком, який запросив його на роботу в Центральний республіканський ботанічний сад АН УРСР (ЦРБС). У вересні 1946 р. Іван Миронович поступив до аспірантури за спеціальністю "генетика і селекція" при ЦРБС АН України, яку закінчив у 1949 р. і захистив кандидатську дисертацію на тему: "Биологи-

І.М. Шайтан

ческие особенности плодовых культур при отдаленной гибридизации". Після закінчення аспірантури І.М. Шайтан обійняв посаду вченого секретаря ЦРБС. З 1951 р. до 1980 р. завідував відділом акліматизації плодкових рослин, з січня 1981 р. до 1996 р. працював старшим науковим співробітником цього відділу.

І.М. Шайтан був серед засновників Ботанічного саду, брав участь у складанні Генерального плану будівництва Саду, в розробці і реалізації проектів колекційних та експозиційних ділянок плодкових рослин. Він інтродукував багато видів і сортів

плодкових рослин з ботанічних установ майже всіх республік колишнього СРСР, а також з Китаю, США, Канади, Ірану, Болгарії, Угорщини [1, 2]. Завдяки його зусиллям було сформовано колекцію кісточкових, зерняткових і ягідних культур, яка нараховувала майже 2000 видів і сортів.

Під керівництвом І.М. Шайтана створено унікальний формово-декоративний плодковий сад – єдиний в Україні і в колишньому Радянському Союзі витвір садово-паркового мистецтва [4, 9].

У результаті багаторічної роботи Іваном Мироновичем та його колегами було виведено близько 100 сортів персика, абрикоси, аличі, винограду, низькорослої яблуні з плакучою кроною, підщепи для персика і яблуні, а також нових плодкових культур – актинідії і лимонника. 26 сортів, створених І.М. Шайтаном, витримали конкурсне сортовипробування і занесені до Реєстру сортів рослин України: зокрема 11 сортів персика, 1 – підщепи для персика, 2 – абрикоси, 1 сорт аличі (автори – І.М. Шайтан, Л.М. Чуприна, Р.Ф. Клєєва, І.К. Кудренко), 1 – винограду (автори – І.М. Шайтан, Р.Ф. Клєєва), 1 – лимонника (автори – І.М. Шайтан, Р.Ф. Клєєва, О.Ф. Клименко), 9 – актинідії (автори – І.М. Шайтан, Р.Ф. Клєєва, О.Ф. Клименко). В Україні актинідія і лимонник вперше були введені в культуру саме І.М. Шайтаном [5, 6, 8]. Сорт голоплідного персика – Нектарин київський – районований і вирощується в Придністров'ї та Молдові. Сорти персика селекції І.М. Шайтана становлять 25% усього сортименту цієї культури, рекомендованого для вирощування в Україні. Слід наголосити, що сорти селекції Івана Мироновича виведені на північній межі зростання персика, абрикоси, аличі в Україні і вирізняються підвищеною зимостійкістю [3, 7].

За великі успіхи в селекції інтродукованих плодкових культур Іван Миронович Шайтан та його колеги були удостоєні академічних премій ім. В.Я. Юр'єва (1975) та Л.П. Сумиренка (1985), а також премії ім. М.М. Гришка (2004), заснованої його онуком М.Ю. Гришком.

І.М. Шайтан віддав Ботанічному саду понад 50 років життя, опублікував 100 наукових і науково-популярних праць, які становлять великий інтерес для тих, хто займається інтродукцією та селекцією плодкових рослин. Його наукова спадщина – взірць для молодих науковців.

1. Шайтан І.М. Акліматизація рослин в СРСР. – АН УРСР, 1959. – 175 с.

2. Шайтан І.М. Інтродукція зарубіжних форм персика // Бюл. Гл. ботан. сада. – 1965. – 57. – С. 19–24.

3. Шайтан І.М. Культура персика (Біологія, інтродукція, агротехніка). – К.: Урожай, 1967. – 195 с.

4. Шайтан І.М. Формово-декоративний плодний сад. – К.: Наук. думка, 1967. – 143 с.

5. Шайтан І.М. Новые ягодные растения для Лесостепи Украины // Новые культуры в народном хозяйстве и медицине. – К.: Наук. думка, 1976. – Ч. 2. – С. 109–110.

6. Шайтан І.М., Мороз П.А., Клименко С.В. и др. Інтродукція і селекція южних і нових плодкових рослин. – К.: Наук. думка, 1983. – 216 с.

7. Шайтан І.М., Чуприна Л.М., Анпилогова В.А. Біологічні особливості і вирощування персика, абрикоса, аличі. – К.: Наук. думка, 1989. – 256 с.

8. Шайтан І.М., Клименко С.В., Анпилогова В.А. и др. Высоковитаминные растения на приусадебном участке. – К.: Урожай, 1991. – 240 с.

9. Шайтан І.М., Клименко С.В. Декоративный плодовый сад. – К.: Урожай, 1995. – 304 с.

П.А. Мороз, І.К. Кудренко, Л.М. Чуприна

Национальный ботанический сад им. Н.Н. Гришко
НАН Украины
Украина, г. Киев

ІВАН МИРОНОВИЧ ШАЙТАН –
ВИДАЮЩИЙСЯ УЧЕНИЙ-ПЛОДОВОД,
ІНТРОДУКТОР, СЕЛЕКЦІОНЕР

В статті, посвященній 90-літтю со дня народження Івана Мироновича Шайтана, отражен его жизненный путь, научная и организационная деятельность.

P.A. Moroz, I.K. Kudrenko, L.M. Chuprina

M.M. Grishko National Botanical Gardens, National
Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine, Kyiv

IVAN MYRONOVICH SHAITAN –
PROMINENT SCIENTIST, FRUIT-GROWINGIST,
INTRODUCTIONIST, SELECTIONIST

The article is dedicated to I.M. Shaitan's 90 anniversary. His life way, scientific and organization activities are elucidated in this article.